

Південноукраїнський державний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса)

Колишкін Олександр Володимирович

УДК 376.3:796.035:796.853.27

**КОРЕКЦІЯ РУХОВИХ ПОРУШЕНЬ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ СЛУХУ
ЗАСОБАМИ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Лянной Юрій Олегович
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри фізичної реабілітації

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
Байкіна Ніна Григорівна,
Запорізький державний університет,
завідувач кафедри корекційної педагогіки
і адаптивного фізичного виховання

– кандидат педагогічних наук, доцент
Форостян Ольга Іванівна,
Південноукраїнський державний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса),
доцент кафедри спорту

Провідна установа – Слов'янський державний педагогічний університет,
кафедра теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації,
Міністерство освіти і науки України, м. Слов'янськ.

Захист дисертації відбудеться “___” червня 2004 р. о ___ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.01 при Південноукраїнському
державному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського (м. Одеса) за
адресою: 65009, м. Одеса, провулок Курортний, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського
державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса) за
адресою: 65091, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

Автореферат розісланий “___” травня 2004 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення оптимальних умов для життєдіяльності інвалідів, особливо дітей, які потребують відновлення втраченого контакту з довкіллям, корекції та наступної психолого-педагогічної реабілітації, трудової адаптації та інтеграції у соціум, що належить до першочергових державних завдань. Про це йдеться в затвердженій Указом Президента України цільовій комплексній програмі “Фізичне виховання – здоров’я нації”. Крім того, в ній наголошується на важливості науково-методичного й інформаційного забезпечення фізкультурно-спортивної та реабілітаційної діяльності осіб із обмеженими можливостями. Важливу роль у вирішенні проблем корекції, реабілітації та соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями в умовах сьогодення відіграють засоби адаптивного фізичного виховання (С.П. Євсєєв, Р.В. Чудная, Л.В. Шапкова). Різноманітність і спрямованість фізичних вправ, що застосовуються в системі адаптивного фізичного виховання, варіативність їх виконання дозволяють здійснювати добір і необхідне їх поєднання з урахуванням завдань корекції рухових порушень і підвищення фізичної підготовленості учнів спеціальних шкіл до оптимального рівня.

Втрата слуху, особливо в ранньому віці, негативно позначається на формуванні індивідуальності людини, розвитку функціональних систем і гальмує її соціальну, побутову і психологічну адаптацію (Н. Г. Байкіна, Р. М. Боскіс, О. П. Гозова, А. І. Дьячков, В. В. Засенко, А. Г. Зикєєв, С. О. Зиков, Ф. Ф. Рау, Т. В. Розанова, Б. В. Сермеєв, І. М. Соловійов, Л. І. Фомічова, М. К. Шеремет, М. Д. Ярмаченко), тому вивчення змін у функціональних системах, що взаємодіють і впливають на слуховий аналізатор, має суттєве значення не тільки для діагностування хвороби та викликаних нею ускладнень, але і для обґрунтування і вибору ефективної методики корекції рухових порушень у слабчучих.

Дисгармонійність розвитку дітей з розладами слуху знаходить свій вияв у нижчому, порівняно з нормою, рівні розвитку фізичних якостей і реалізується у вигляді рухових порушень (І. М. Бабій, В. М. Зайцева, А. Г. Карабанов, І. В. Ковшова, Г. Ф. Козирнов, А. О. Костанян, О. В. Романенко, Ю. А. Пеганов, А. Г. Спицин, О. І. Форостян, Б. Г. Шеремет). У зв’язку з цим важливого значення набуває впровадження у спеціальній школі для дітей означеної нозології відповідної системи педагогічних заходів, яка б забезпечувала належний рівень розвитку фізичних якостей в поєднанні з корекційно-оздоровчою спрямованістю процесу адаптивного фізичного виховання.

Аналіз науково-методичної і спеціальної літератури та ознайомлення з практикою роботи спеціальних шкіл для слабчучих дозволяє стверджувати, що зміст корекційних програм з фізичного виховання

слабочуючих школярів є недостатньо розробленим. Наявність суперечностей між психологічними, соціальними і фізичними потребами слабочуючих дітей старшого шкільного віку та їхніми можливостями визначає пошук і наукове обґрунтування ефективних шляхів корекції наявних у них рухових порушень засобами адаптивного фізичного виховання та необхідність створення відповідних умов для їхньої соціальної інтеграції. Актуальність проблеми, її соціально-педагогічна значущість і недостатня розробленість у корекційній педагогіці й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження “Корекція рухових порушень дітей старшого шкільного віку з розладами слуху засобами адаптивного фізичного виховання”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження входить до плану науково-дослідних робіт Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та Міністерства освіти і науки України (цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров’я нації”). Дослідження виконувалося з урахуванням основних напрямів Національної програми “Діти України” в галузі корекційної педагогіки, психології, теорії та методики фізичного виховання. Автором досліджувався вплив засобів адаптивного фізичного виховання на рухову сферу слабочуючих юнаків. Тема дослідження була затверджена на засіданні Вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 24 грудня 2001 р.) та заочно в координативній раді при АПН України (протокол № 8 від 28 жовтня 2003 р.).

Мета дослідження – розробити та науково обґрунтувати методику проведення корекційних фізкультурно-оздоровчих занять із слабчочуючими юнаками в позаурочний час із застосуванням засобів адаптивного фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Дослідити особливості фізичного розвитку і рівень фізичної підготовленості слабчочуючих старшокласників.
2. Виявити критерії та охарактеризувати рівні розвитку рухових здібностей слабчочуючих дітей старшого шкільного віку.
3. Визначити й науково обґрунтувати педагогічні умови, методи, організацію процесу корекції рухових порушень слабчочуючих старшокласників засобами адаптивного фізичного виховання.
4. Розробити й експериментально апробувати методику занять фізичними вправами адаптаційної спрямованості з метою корекції рухових порушень і забезпечення професійної адаптації та соціальної інтеграції слабчочуючих старшокласників у процесі позаурочних занять.

Об’єкт дослідження – процес адаптивного фізичного виховання слабчочуючих учнів старшого шкільного віку.

Предмет дослідження – засоби, методи та форми адаптивного фізичного виховання слабочуючих дітей старшого шкільного віку в процесі застосування спортивних ігор, плавання, виконання силових вправ і спеціальних вправ на витривалість.

Гіпотеза дослідження: корекційний вплив засобів адаптивного фізичного виховання на рухову сферу слабочуючих юнаків і рівень їхньої соціальної адаптації буде більш ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: здійснення корекційного фізкультурно-оздоровчого процесу на основі розробленої методики за допомогою методів навчання, які передбачають використання всієї системи збережених аналізаторів; розробка педагогічних прийомів проведення спільних занять слабочуючих із однолітками, які чують нормально; збагачення словника учнів фізкультурно-спортивною термінологією у процесі корекційних фізкультурно-оздоровчих занять; використання спеціально розроблених комплексів фізичних вправ корекційної спрямованості з урахуванням індивідуальних особливостей, рівня розвитку основних фізичних якостей; відповідне поєднання засобів, що дозволяють адаптуватися до фізичних навантажень.

Методологічні засади дослідження склали провідні положення корекційної педагогіки про закономірне співвідношення навчання та розвитку аномальних дітей, здійснення корекції у процесі діяльності, комплексне використання методів і прийомів корекційно-педагогічної діяльності, провідне значення соціальних факторів у формуванні процесів компенсації; теорія відображення, взаємозв'язок мови, мислення і рухової діяльності людини. Конкретна методологія дослідження будувалася на основі принципів корекційно-педагогічної діяльності, дидактики й адаптивної фізичної культури.

Теоретичними джерелами дослідження виступили: складна структура дефекту (Р. М. Боскіс, О. П. Гозова, В. І. Лубовський, Б. В. Сермеєв, В. М. Синьов); корекційна ефективність спеціального навчання і виховання (В. І. Бондар, А. І. Дьячков, Л. І. Фомічова, М. Д. Ярмаченко); єдність свідомості та особистості (Н. Г. Байкіна, А. М. Богуш, В. Г. Григоренко, Б. В. Сермеєв, І. М. Соловйов); компенсація порушених функцій людини шляхом використання збережених аналізаторів (Л. С. Виготський, А. І. Дьячков, М. Д. Ярмаченко); загальні та специфічні особливості аномального розвитку (Т. В. Розанова, Ж. І. Шиф); теорія адаптивної фізичної культури (С. П. Євсєєв, Л. В. Шапкова).

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення, аналіз і узагальнення медико-біологічної, психолого-педагогічної, спеціально-методичної літератури з проблеми фізичного виховання і розвитку слабочуючих школярів; конкретизація сутності і структури адаптивного фізичного виховання в корекційній педагогіці; *емпіричні:* аналіз рівнів фізичного

розвитку та фізичної підготовленості слабчуючих старшокласників, результатів фізкультурно-оздоровчих занять в аспекті їхньої фізичної та соціальної адаптації; педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий), у процесі якого використовувалися спеціальні тестові вправи та застосовувалися психодіагностичні методи дослідження: вивчення рівнів особистісної та ситуативної тривожності, шкала адаптаційної поведінки; педагогічне спостереження, бесіди, анкетування учнів, учителів; *статистичні*: математичний аналіз результатів дослідження.

Дослідження здійснювалося на базі Косівщинської та Миргородської спеціальних шкіл-інтернатів для слабчуючих дітей, обласного багатопрофільного ліцею при СумДПУ імені А. С. Макаренка, ЗОШ смт Косівщина й охоплювало 188 слабчуючих і учнів, які чують нормально, віком від 15 до 16 років.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження: вперше експериментальним шляхом обґрунтовано комплексну методику позаурочних занять із слабчуючими юнаками засобами адаптивного фізичного виховання; визначено педагогічні умови проведення спільних занять із настільного тенісу за участю слабчуючих юнаків та їхніх однолітків, які чують нормально, спеціальні методи мовленнєвого забезпечення корекційних фізкультурно-оздоровчих занять; вивчено комплексний вплив систематичного застосування засобів адаптивного фізичного виховання на психофункціональний стан слабчуючих старшокласників, рівень їхньої соціальної адаптованості у процесі спільних корекційних фізкультурно-оздоровчих занять; доведено ефективність упровадження системи корекційних заходів із використанням методів адаптивного фізичного виховання в сучасну практику корекційної педагогіки; уточнено теоретичні положення щодо позитивного впливу різних видів рухової активності на фізичний стан слабчуючих учнів; дістало подальшого вивчення процес використання засобів фізичної культури адаптаційної спрямованості на спільних заняттях з однолітками, які чують нормально, для підвищення рівня фізичної підготовленості слабчуючих юнаків та покращення умов їхньої своєчасної адаптації в суспільстві.

Практична значущість дослідження: розроблено експериментальну методику позаурочних занять із застосуванням засобів адаптивного фізичного виховання, спрямованих на корекцію рухових порушень і вдосконалення роботи рухового аналізатора слабчуючих дітей старшого шкільного віку на основі застосування настільного тенісу, силових вправ, плавання і спеціальних вправ на витривалість, яка містить відповідно розроблені комплекси фізичних вправ корекційно-оздоровчої спрямованості з урахуванням індивідуальних особливостей кожного школяра, рівня розвитку його основних фізичних якостей; педагогічні прийоми проведення спільних занять із однолітками, які чують нормально;

методику розвитку мовлення на підставі засвоєння фізкультурно-спортивної термінології у процесі корекційних фізкультурно-оздоровчих занять; досягнуто раціонального поєднання засобів, що сприяють адаптації до фізичних навантажень та розвитку основних фізичних якостей слабочуючих.

Матеріали дослідження можуть використовуватись у практиці фізичного виховання спеціальних шкіл-інтернатів для слабочуючих дітей, центрах інвалідного спорту, в процесі підготовки майбутніх вихователів, учителів фізичної культури під час вивчення навчальних дисциплін “Основи фізичної реабілітації”, “Інвалідний та параолімпійський спорт”, “Спортивно-масова та оздоровча робота з різним контингентом населення”, спеціального курсу “Адаптивна фізична культура”.

Результати дослідження впроваджено у процес позаурочних фізкультурно-оздоровчих занять Лебединської спеціальної школи-інтернату для глухих дітей у класах для слабочуючих (довідка № 21 від 30.05.2003 р.), Сумського обласного центру інвалідного спорту (довідка № 58 від 17.06.2003 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням системи методів наукового дослідження, адекватних його об’єкту, предмету, меті та завданням, дослідно-експериментальною перевіркою одержаних результатів шляхом використання якісного та кількісного аналізу.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися на міжнародних (Львів, 2002, 2003 рр., Луцьк, 2002 р.), всеукраїнських (Суми, 2002–2004 рр.) науково-практичних конференціях, а також обговорювалися на засіданнях кафедр фізичної реабілітації, теорії і методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2000–2004 рр.). Основні положення дисертації висвітлено в 9 публікаціях автора, серед яких 4 статті у фахових виданнях України.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 178 сторінок. Робота містить 20 таблиць і 27 рисунків, що займають 17 сторінок основного тексту. Список використаних джерел нараховує 235 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, мету, завдання дослідження, визначено об’єкт, предмет, гіпотезу, висвітлено наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дослідження; подано дані щодо апробації та впровадження одержаних результатів і структуру роботи.

У першому розділі – **“Проблема корекції рухових порушень дітей з розладами слуху в системі адаптивного фізичного виховання”** – проаналізовано науково-методичні та спеціальні джерела з теми дослідження, уточнено сутність поняття “адаптивне фізичне виховання” в контексті розвитку дітей із розладами слуху; систематизовано наукові дані з проблеми корекції рухових порушень слабочуючих школярів; визначено місце адаптивного фізичного виховання в сучасній сурдопедагогіці.

У результаті аналізу було з’ясовано, що особливості фізичного розвитку дітей з розладами слуху зумовлюють корекцію та компенсацію негативних наслідків дефекту за рахунок виконання різноманітних фізичних вправ (Р. Д. Бабенкова, Н. Г. Байкіна, М. С. Бесарабов, О. П. Гозова, А. І. Дьячков, В. О. Какузін, Г. Ф. Козирнов, А. О. Костанян, О. В. Романенко, Б. В. Сермеєв). На сучасному етапі суспільного розвитку впровадження нових форм фізичного виховання в галузі сурдопедагогіки має на меті забезпечення системності формування компенсаторних механізмів у дітей з розладами слуху, вивчення стадійності їхнього розвитку, залежності структури компенсації від часу появи дефекту, важкості та глибини ураження, рівня педагогічної допомоги, розкриття ролі сенситивних періодів розвитку тієї чи іншої функції у процесі компенсації дефекту і, нарешті, показ важливої ролі різних форм практичної діяльності як умов подолання впливу дефекту на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей з розладами слуху (Н. Г. Байкіна, І. М. Бабій, В. М. Зайцева, А. Г. Карабанов, І. В. Ковшова, І. М. Ляхова, В. О. Рябічев, О. І. Форостян).

Останнім часом активно формується ідеологія адаптивної фізичної культури, яка є складним багатогранним соціально-педагогічним явищем, а її теорія виступає як науковий напрям, що вивчає структуру, функції, принципи, цілі, завдання, засоби та методи раціонально організованої рухової активності осіб з обмеженими можливостями (С. П. Євсєєв, Р. В. Чудная, Л. В. Шапкова). Адаптивне фізичне виховання є складовою адаптивної фізичної культури; це педагогічний процес, спрямований на формування в інвалідів і людей із відхиленнями у стані здоров’я комплексу спеціальних знань, життєво та професійно необхідних рухових умінь і навичок, на розвиток широкого кола основних фізичних і спеціальних якостей, покращення функціональних можливостей різних органів і систем організму.

Діяльність фахівця з адаптивного фізичного виховання спрямована на максимальне покращення загального фізичного стану слабочуючих юнаків за рахунок рухової активності, оволодіння ними необхідними формами рухів, формування готовності сенсорної системи до нових умов праці, розвиток фізичних і психічних якостей, необхідних у конкретній сфері діяльності.

Наукові джерела засвідчують, що втрата слуху спричиняє виникнення у дітей вторинних відхилень у психічному та фізичному розвитку (Р. М. Бос кіс, М. І. Букун, В. В. Засенко, Ф. Ф. Рау, Т. В. Розанова, І. М. Соловійов, Г. В. Трофимова, Ж. І. Шиф). У роботах дослідників наголошується на тому, що порушення слуху негативно позначається не тільки на формуванні та функціонуванні моторно-рухової сфери слабчущих учнів, а й на розвитку організму в цілому (І. Б. Грибовська, А. Г. Карабанов, Я. В. Крет, Ю. Р. Сапожников, Б. В. Сермеєв). Особливості розвитку рухової сфери слабчущих дітей зумовлені трьома основними факторами: порушенням слуху, зміною діяльності деяких функціональних систем і недостатнім розвитком мовлення.

Відставання слабчущих у динаміці формування рухової сфери значною мірою визначається туговухістю та недостатнім мовленнєвим розвитком (Н. Г. Байкіна, В. В. Дзюріч, О. В. Романенко). Це є результатом того, що вони не отримують у належному обсязі інформацію, яка регулює рухову діяльність і керує нею. Систематизуючи дані про своєрідність моторики дітей з розладами слуху, вчені довели, що вона пояснюється цілим комплексом причин, кожна з яких може домінувати в окремому випадку (Р. М. Боскіс, Т. А. Власова, О. П. Гозова, В. О. Какузін, І. М. Ляхова, В. О. Рябічев).

У зв'язку з цим суттєвого значення для корекційної фізкультурно-оздоровчої діяльності слабчущих юнаків набувають питання оптимальної організації їхньої рухової активності, реалізації розвивальної функції, що дозволяє визначити пріоритетні напрями розвитку фізичних якостей. Учені довели, що за рахунок оптимальної організації рухової активності цих дітей можна не лише частково ліквідувати недоліки в розвитку рухової сфери, але й підвищити рівень їхнього фізичного розвитку та покращити функціональний стан основних систем життєзабезпечення, що сприятиме їхній соціальній інтеграції та професійній підготовці (І. М. Бабій, Н. Г. Байкіна, І. В. Ковшова, І. М. Ляхова, О. В. Романенко).

Отже, адаптивне фізичне виховання є одним з основних засобів покращення не тільки рухових функцій, але й рівня соціальної інтеграції дітей із обмеженими можливостями, зокрема з розладами слуху.

У другому розділі – **“Характеристика рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості слабчущих школярів старшого віку та їхніх однолітків, які чують нормально”** – подано особливості фізичного розвитку та наявний рівень фізичної підготовленості слабчущих юнаків у віці 15–16 років, охарактеризовано рівні розвитку фізичних якостей слабчущих старшокласників у порівнянні з однолітками, які навчаються в загальноосвітніх школах.

Започатковуючи констатуючий етап експерименту, насамперед було здійснено аналіз медичних карт і педагогічних характеристик слабчущих школярів старшого віку. Вивчення медичних карт слабчущих старшокласників, аналіз протоколів обстежень і збір даних шляхом бесід із батьками, вчителями, методистами та дітьми слугували початковим етапом складання корекційно-оздоровчої методики адаптивного фізичного виховання з урахуванням індивідуальних рухових можливостей слабчущих.

З метою з'ясування ставлення до фізичної культури і спорту було проведено анкетування та соціологічне дослідження 124 слабчущих юнаків віком 15–16 років і 12 респондентів – учителів фізичної культури шкіл для слабчущих. Дані опитування засвідчили, що 78,4 % слабчущих юнаків вважають свою фізичну підготовленість явно недостатньою і визначили необхідними для свого фізичного розвитку такі фізичні якості, як сила, витривалість та координаційні здібності, а 77,8 % учителів фізичної культури вказують на необхідність упровадження спеціально розроблених методик для підвищення рівня фізичної підготовленості слабчущих школярів. Окремі старшокласники, які брали участь в опитуванні, виявили зацікавленість у спільних заняттях з однолітками, які чують нормально, в секції з настільного тенісу.

Метою констатуючого етапу експерименту було дослідження особливостей і закономірностей загального фізичного розвитку, фізичної підготовленості та стану функціональних систем організму і нервово-м'язового апарату слабчущих юнаків та їхніх однолітків, які чують нормально, визначення рівня розвитку основних рухових здібностей у слабчущих юнаків. В експерименті було задіяно 118 учасників, серед яких 62 учня загальноосвітніх шкіл (15 років $n=34$; 16 років $n=28$) і 56 учнів спеціальних шкіл-інтернатів для слабчущих дітей (15 років $n=27$; 16 років $n=29$).

За даними дослідження, більшість показників фізичного розвитку слабчущих 15- і 16-річних юнаків мали чітко виражені, статистично достовірні відмінності від показників їхніх однолітків, які навчаються в загальноосвітніх школах. Найбільші розбіжності спостерігалися в показниках кистьової динамометрії – 18,5 %-26,4 % ($p<0,01$), станової динамометрії – 11,5 %-12,7 %, життєвої ємності легень – 14,5 %-16,3 % та окружності грудної клітини у 15-річних учнів означеної нозології – 5,9 % ($p<0,05$).

Показники рівня фізичної підготовленості слабчущих юнаків у віці 15 та 16 років виявилися нижчими, ніж аналогічні показники їхніх однолітків, які чують нормально. Найбільша вірогідна різниця спостерігалася в результатах тестів, що характеризують спритність – від 18 до 36 %, силу м'язів рук – 38 % ($p<0,01$), силу м'язів черевного пресу – 19 %, швидкісно-силові здібності (стрибок у довжину з розбігу та кидки

тенісного м'яча на дальність) – від 6 % до 10 % та витривалість – 8 % ($p < 0,05$). При цьому фізична підготовленість 15- та 16-річних слабчуючих юнаків знаходилася практично на одному рівні ($p > 0,05$), за виключенням швидкості та витривалості. Певні відмінності в показниках фізичної підготовленості обох вікових груп слабчуючих юнаків мали статистично недостовірний характер.

Нами було виявлено критерії оцінювання розвитку фізичної підготовленості слабчуючих юнаків та їхніх однолітків, які чують нормально, за такими рівнями: низький – “погано”, нижчий за середній – “незадовільно”, середній – “задовільно”, вищий за середній – “добре”, високий – “відмінно”. Шляхом узагальнення отриманих під час кожного виду тестування результатів визначався загальний рівень фізичної підготовленості юнаків, які досліджувалися. Результати сформованості визначених рівнів юнаків, що досліджувалися, подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні фізичної підготовленості юнаків 15–16 років, які навчаються в загальноосвітніх школах та у школах для слабчуючих (у %)

№ п/п	Категорії учнів	Рівні фізичної підготовленості				
		низький	нижчий за середній	середній	вищий за середній	високий
1.	Учні загальноосвітніх шкіл	4,9	27,2	38,7	23,4	5,8
2.	Слабчуючі	5,7	48,4	27,7	18,2	–

Виявилось, що низький рівень мали – 5,7 % слабчуючих учнів, нижчий за середній – 48,4 %, середній – 27,7 % та вищий за середній – 18,2 %. Високого рівня фізичної підготовленості не досяг жоден слабчуючий. В однолітків, які чують нормально, аналогічні рівні виявилися такими: 4,9 %, 27,2 %, 38,7 % та 23,4 % відповідно, високий рівень фізичної підготовленості мали 5,8 % старшокласників загальноосвітніх шкіл.

У третьому розділі – **“Корекційне значення позаурочних фізкультурно-оздоровчих занять адаптаційної спрямованості в аспекті фізичної і соціальної адаптації слабчуючих юнаків”** – висвітлено експериментальну методику занять фізичними вправами адаптаційної спрямованості для корекції рухових порушень і забезпечення професійної адаптації та соціальної інтеграції у процесі позаурочних занять старшокласників з розладами слуху, визначено і науково обґрунтовано педагогічні умови та методи її реалізації.

На формуючому етапі експерименту було розроблено й експериментально апробовано спеціальну методику занять фізичними вправами для корекції рухової сфери слабчуючих дітей старшого

шкільного віку в процесі позаурочних занять. Особливостями методики адаптивного фізичного виховання означеного контингенту учнів було забезпечення розвивального впливу, що ґрунтується на використанні спеціально розроблених засобів, методів і форм виконання фізичних вправ. Специфіка методики адаптивного фізичного виховання для слабчуючих юнаків визначалася його завданнями для цього контингенту та шляхами їх вирішення.

В експерименті взяли участь учні старших класів шкіл-інтернатів для слабчуючих, з яких були сформовані дві однорідні за фізичним станом (фізичною підготовленістю та особливостями розвитку слухової сфери) групи: експериментальна (n=24) і контрольна (n=19). 21 учень становив групу дітей, які чують нормально, що займалися у секції з настільного тенісу.

Започатковуючи формуючий етап експерименту, було визначено педагогічні умови корекції рухових порушень слабчуючих старшокласників на позаурочних заняттях із використанням засобів адаптивного фізичного виховання, а саме: здійснення корекційного фізкультурно-оздоровчого процесу на основі розробленої методики за допомогою методів навчання, що передбачають використання всієї системи збережених аналізаторів; розробка педагогічних прийомів проведення спільних занять слабчуючих із однолітками, які чують нормально; збагачення словника учнів фізкультурно-спортивною термінологією у процесі корекційних фізкультурно-оздоровчих занять; використання спеціально розроблених комплексів фізичних вправ корекційної спрямованості з урахуванням індивідуальних особливостей, рівня розвитку основних фізичних якостей; відповідне поєднання засобів, які дозволяють адаптуватися до фізичних навантажень. Провідними принципами адаптивної фізичної культури та корекційної педагогіки виступили: соціальні, загальнометодичні та спеціально-методичні.

Позаурочні корекційні фізкультурно-оздоровчі заняття проводилися в роботі із слабчуючими юнаками експериментальної групи (ЕГ) впродовж навчального року тричі на тиждень. Основною їх формою були секційні заняття з настільного тенісу двічі на тиждень, в одному з яких брали участь однолітки, які чують нормально. На третьому занятті слабчуючі юнаки по черзі займалися плаванням, силовою та кросовою підготовкою, оздоровчою ходьбою, спортивними іграми на тлі втоми. Тривалість одного заняття становила 2 години. Слабчуючі старшокласники контрольної групи (КГ) займалися спортивними іграми (футбол, волейбол, баскетбол) тричі на тиждень по 2 години в позаурочний час.

В експериментальній групі слабчуючих юнаків процес адаптивного фізичного виховання моделювався з урахуванням особливостей їхнього фізичного і психічного стану з наступною їх корекцією і передбачав

розвиток і вдосконалення якостей, необхідних для майбутньої професії.

Було дібрано найбільш ефективні засоби і методи розвитку мовлення у слабочуючих юнаків. Найбільш ефективними в цьому плані виявилися наочні (показ та демонстрація) та словесні (пояснення, метод корекції помилок) методи. Провідною формою підвищення ефективності корекційного фізкультурно-оздоровчого процесу було застосування усного мовлення в поєднанні зі словесними та наочними методами, яке доповнювалося вказівними жестами лише на початковому етапі навчання фізичним вправам. Завдяки його застосуванню вдалося значно інтенсифікувати процес формування уявлення та уточнення знань слабочуючих про методiku занять і техніку виконання вправ, які входили до складу засобів АФВ.

Виконання комплексів вправ відбувалося на основі розмовного мовлення, яке формувалось у процесі навчання. Слабочуючі юнаки мали можливість аналізувати, порівнювати, узагальнювати, у процесі занять учні оперували предметами, їх деталями. На заняттях домагалися активності процесу мислення, використовували проблемні запитання, пропонували скласти словник фізкультурно-спортивних термінів у письмовому вигляді. Включення мовлення у процес практичних занять посилювало формування спілкування.

Для пояснення рухів пропонувалися змішані засоби спілкування: жесто-мімічна, письмова й усна форми. Після показу вправи та демонстрації її графічного зображення (малюнка, фото, схеми) повідомлялися назви вправи та її основних елементів (терміни). Кожне повідомлення становило інформаційний комплекс, який мав спеціальне призначення і застосовувався для передачі інформації, необхідної для забезпечення корекційного фізкультурно-оздоровчого процесу та адекватної для юнаків означеної нозології, найбільш ефективним і раціональним способом. Слабочуючим пропонувалося кілька разів повторити їх разом із педагогом (промовляння вголос), відпрацьовуючи навички самоконтролю власного мовлення. Застосування мовленнєвого матеріалу на заняттях адаптивної спрямованості дозволяло вирішувати широке коло завдань: створювати загальне уявлення про вправи, описувати їх техніку, давати методичні вказівки.

З метою розвитку й удосконалення мовлення на заняттях з адаптивного фізичного виховання було розроблено комп'ютерні тести у формі навчальних карток (35), які містили назви вправ, способів їх виконання, скорочений опис методики, назви й опис обладнання, інвентарю з інструкцією щодо їх використання. Відповідаючи на поставлені запитання, юнаки повинні були промовляти вголос правильний варіант. Показники засвоєння знань щодо видів рухової активності, які входили до експериментальної методики, до навчання виявилися такими: добре володіли інформацією лише 8,3 % слабочуючих старшокласників

ЕГ, задовільно – 20,8 %, незадовільно – 33,4 %, погано – 37,5 %. Оцінок “відмінно” зафіксовано не було. На прикінцевому етапі експерименту було одержано такі результати: 58,3 %, 37,5 %, 4,2 % відповідно до норм оцінювання (“відмінно”, “добре”, “задовільно”). Оцінок “незадовільно” та “погано” не було зафіксовано.

Процес навчання слабочуючих вправ силової спрямованості передбачав застосування графічного методу передачі інформації, в основу якого була покладена алгоритмізація дій. Задля цього для складання вказівок алгоритмічного типу пропонувалося розподілити комплекс вправ на частини, які засвоювались у відповідній послідовності та точно вказати на характер впливу кожної вправи. Перед засвоєнням будь-якої відносно складної та незнайомої вправи складалися розпорядження алгоритмічного типу. Алгоритми конкретних вправ заносились у навчальні картки та супроводжувалися графічним зображенням рухової дії; крім цього зазначалося дозування кожної вправи.

З метою вивчення змін у показниках, які характеризують стан розвитку основних фізичних якостей учнів обох груп, було проведене тестування їхньої фізичної підготовленості. Показники реєструвалися до та після позаурочних секційних занять із застосуванням засобів адаптивного фізичного виховання. Було встановлено, що в ЕГ достовірно покращилися результати: у підтягуванні на поперечині, підніманні тулуба з положення лежачи за 1 хв., кидках тенісного м'яча на точність – 36,2 %–54,1 % ($p < 0,01$), бігу на 100 м та 3000 м, стрибках у довжину з місця, човниковому бігу – 7,2 %–15,1 % ($p < 0,05$), що значно перевищує аналогічні показники КГ (1,4–8,5 %), які є недостовірними ($p > 0,05$).

У ході дослідження динаміки розвитку рухових здібностей слабочуючих юнаків, які в них розвинені недостатньо внаслідок обмеження функціонування слухового аналізатора, у процесі позаурочних занять було встановлено, що в ЕГ значно покращилися результати в усіх видах випробувань (дані статистично достовірні – $p < 0,01$ та $p < 0,05$): при дослідженні вестибулярного апарату за методом Яроцького (статистична рівновага) приріст кінцевого результату склав 6,6 сек. (43,7 %); при визначенні балістичної координації рухів (здібність до оцінки та регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів, рівень точної координації та впевненості у рухах) – 0,23 бала (47,9 %), здібності до орієнтування у просторі (збереження рівноваги, ритмізація рухів, кінематичне диференціювання рухів, швидкість рухової реакції) – 97,09° (25,3 %), швидкості окремих рухів – 2,6 сек. (21,6 %), точності рухової дії – 8,9 бала (46,1 %). У КГ покращення аналогічних показників відбулося на рівні 3,2–8,1 % від початкового та мало недостовірний характер ($p > 0,05$).

Дослідження впливу експериментальних занять на обсяг уваги та пам'ять учнів ЕГ засвідчив достовірний приріст ($p < 0,05$) показників зосередженості, обсягу та переключення уваги в середньому від 17 % до 30 %. Кількість помилок під час цього тестування за цей період зменшилася на 31 %. Водночас у юнаків КГ аналогічні показники залишилися на рівні вихідних; якщо ж зрушення і відбувалися, то вони були статистично недостовірними ($p > 0,05$).

Динаміка ЧСС, що характеризує функціональний стан слабчуючих юнаків ЕГ протягом усього заняття з настільного тенісу, досліджувалася з метою з'ясування інтенсивності навантаження на окремих заняттях для слабчуючих учнів і на спільних заняттях за участю їхніх однолітків, які чують нормально. Ефективність спільних занять з настільного тенісу підтверджується показниками ЧСС учнів ЕГ, які продемонстрували кращий пульсовий режим (на 12,9 %) саме на спільних заняттях.

Дослідження змін в адаптаційній поведінці учнів ЕГ порівняно з контрольною, яке проводилося за допомогою психодіагностичних методів (шкали самооцінки рівня особистісної та ситуативної тривожності Ч. Спілбергера та методики "Q – сортування", яка дозволила визначити шість основних тенденцій поведінки людини у реальній групі: залежність, незалежність, товариськість, нетовариськість, прийняття "боротьби" та уникання "боротьби"), свідчить про підвищення кількісних показників шкали адаптаційної поведінки слабчуючих учнів.

Порівняльні дані показників адаптаційної поведінки слабчуючих юнаків ЕГ та КГ подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка показників адаптаційної поведінки слабчуючих юнаків
ЕГ та КГ упродовж формуючого експерименту, (у балах)

№ п/ п	Показник	ЕГ			КГ		
		До навчання	Після навчання	Різниця	До навчання	Після навчання	Різниця
		$\bar{x} \pm m$	$\bar{x} \pm m$		$\bar{x} \pm m$	$\bar{x} \pm m$	
1	Тенденція до залежності	12,2±1,28	17,0±1,34	4,8	11,7±0,87	12,4±0,91	0,7
2	Тенденція до товариськості	15,0±0,98	19,1±1,1	4,1	15,2±0,79	15,8±1,22	0,6
3	Тенденція до боротьби	11,8±0,77	16,5±1,32	4,7	11,9±1,2	13,0±1,17	1,1

За показниками рівня ситуативної та особистісної тривожності в ЕГ було зафіксовано покращення результатів на 11,2 та 12,1 бала відповідно; це означає, що наприкінці формуючого експерименту рівень тривожності був середнім. Аналогічні показники в учнів КГ практично не змінилися – покращення на 2,5 та 3,2 бала відповідно виявилось недостовірним ($p > 0,05$) та вказувало на високий рівень ситуативної та особистісної тривожності. За шкалою адаптаційної поведінки в ЕГ середній приріст балів склав 4,8/ 4,1/ 4,7 бала відповідно за трьома тенденціями, які досліджувалися. Приріст у даному виді випробувань в учнів КГ виявився несуттєвим – 0,7/ 0,6/ 1,1 бала відповідно.

Статистичні підрахунки засвідчили, що зростання рівня адаптаційної поведінки в юнаків ЕГ статистично достовірне порівняно з КГ; у них значно зменшилася кількість стереотипних дій, які спостерігались у поведінці учнів КГ.

Спеціально створені умови сприяли формуванню потреби у спілкуванні з учнями, які чують нормально, заснованому на неформальних, дружніх стосунках. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що діти з розладами слуху цілком можуть спілкуватися на рівних з однолітками, які чують нормально.

У **висновках** подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації досліджувалася проблема вдосконалення рухової діяльності учнів старшого шкільного віку з розладами слуху засобами адаптивного фізичного виховання; розроблено й науково обґрунтовано методику корекції рухових порушень слабочуючих юнаків, визначено педагогічні умови її реалізації в галузі сурдопедагогіки.

1. Адаптивне фізичне виховання – педагогічний процес, що спрямований на формування в інвалідів і людей з відхиленнями у стані здоров'я комплексу спеціальних знань, життєво та професійно необхідних рухових умінь і навичок; на розвиток широкого кола основних фізичних і спеціальних якостей, покращення функціональних можливостей різних органів і систем організму; на більш повну реалізацію їхньої генетичної програми і, нарешті, на становлення, збереження та використання тілесно-рухових якостей інваліда, які залишились.

2. Результати констатуючого етапу експерименту засвідчили, що за більшістю показників фізичного розвитку 15- та 16-річні слабчуючі юнаки достовірно поступаються одноліткам, які навчаються в загальноосвітніх школах. Найбільші розбіжності спостерігалися в показниках кистьової динамометрії (18,5–26,4 %), станової динамометрії (11,5–12,7 %), життєвої ємності легень (14,5–16,3 %) та окружності грудної клітини у 15-річних учнів означеної нозології (5,9 %). Встановлено, що рівень фізичної підготовленості слабчуючих юнаків у віці 15 та 16 років нижчий за аналогічний рівень однолітків, які чують нормально. Найбільша вірогідна різниця спостерігалася в результатах тестів, що характеризують

силу – від 18 до 40 %, спритність – від 18 до 36 %, швидко-силові здібності – від 6 до 10 % та витривалість – 8 %. При цьому фізична підготовленість 15- та 16-річних слабчуючих юнаків перебувала практично на одному рівні ($p > 0,05$), за виключенням швидкості та витривалості.

3. У ході дослідження було виявлено критерії та охарактеризовано рівні розвитку рухових здібностей за допомогою спеціальних тестів, які застосовуються в сучасній практиці фізичного виховання. Виявилося, що низький рівень мали 5,7 % слабчуючих учнів, нижчий за середній – 48,4 %, середній – 27,7 % та вищий за середній – 18,2 %. Високого рівня фізичної підготовленості не було зафіксовано. В їхніх однолітків, які чують нормально, аналогічні рівні виявилися такими: 4,9 %, 27,2 %, 38,7 % та 23,4 % відповідно, високого рівня фізичної підготовленості досягли 5,8 % однолітків, які навчаються в загальноосвітніх школах.

4. У дослідженні розроблено методику корекції рухових порушень слабчуючих юнаків, що передбачала профілактику вторинних відхилень засобами АФВ, які ґрунтувалися на використанні спеціально розроблених методів і форм застосування фізичних вправ (техніко-тактичні дії з настільного тенісу, спільна участь слабчуючих юнаків та їхніх однолітків, які чують нормально, у парних іграх і змаганнях, дозовані силові вправи на основі атлетичної гімнастики, спортивне та прикладне плавання, спеціальні вправи на витривалість: біг, ходьба, вправи на розслаблення). З метою оптимізації навчального процесу впродовж формуючого експерименту було визначено та науково обґрунтовано такі методи: у процесі силової підготовки – графічний метод передачі інформації, у процесі проведення спільних занять з настільного тенісу – метод рівних пар, психодіагностичні методи дослідження рівня адаптаційної поведінки, тестовий метод закріплення вивченого матеріалу на основі комп'ютерних технологій, а також стандартні методи: наочні, словесні, практичні, що залежали від завдань конкретного заняття.

5. У дисертаційній роботі було визначено педагогічні умови корекції рухових порушень слабчуючих старшокласників на позаурочних заняттях із використанням засобів АФВ: здійснення корекційного фізкультурно-оздоровчого процесу на основі розробленої методики за допомогою методів навчання, які передбачають використання всієї системи збережених аналізаторів; розробка педагогічних прийомів проведення спільних занять з однолітками, які чують нормально; збагачення словника учнів фізкультурно-спортивною термінологією у процесі корекційних фізкультурно-оздоровчих занять; використання спеціально розроблених комплексів фізичних вправ корекційної спрямованості з урахуванням індивідуальних особливостей, рівня розвитку основних фізичних якостей; відповідне поєднання засобів, що сприяють адаптації до фізичних навантажень.

6. Результати проведеного дослідження стану рухових здібностей показали, що в ЕГ значно покращилися результати в усіх видах випробувань: стан розвитку статичної рівноваги – на 43,7 %, балістична координація рухів – на 47,9 %, точність рухової дії – на 46,2 % ($p < 0,01$); здатність до орієнтування у просторі – на 25,3 %, швидкість окремих рухів – на 21,6 % ($p < 0,05$). У КГ покращення аналогічних показників відбулося на рівні 3,2–8,1 % від початкового та мало недостовірний характер ($p > 0,05$). Дослідження впливу експериментальних занять на обсяг уваги та пам'ять учнів ЕГ наприкінці експерименту показало достовірний приріст показників зосередженості, обсягу та переключення уваги в середньому від 16 % до 30 % ($p < 0,05$). Зміни аналогічних показників у КГ виявилися статистично недостовірними ($p > 0,05$).

7. За результатами формуючого експерименту було встановлено, що в ЕГ достовірно ($p < 0,01$ та $p < 0,05$) покращилися результати, які характеризують силові здібності (7,2–54,1%), спритність (15,1–44,4%), швидкість (7,5 %) та витривалість (7,6 %), і значно перевищують аналогічні показники контрольної групи (1,4–8,5 %), які є недостовірними ($p > 0,05$). Покращення показників фізичної підготовленості юнаків ЕГ порівняно з КГ дало підстави відзначити позитивний вплив засобів АФВ на рухову сферу слабчуючих дітей старшого шкільного віку. Ефективність спільних занять із настільного тенісу за участю слабчуючих юнаків та їхніх однолітків, які чують нормально, підтверджується показниками ЧСС учнів ЕГ, які продемонстрували кращий пульсовий режим (на 12,9 %) саме під час спільних занять.

8. На основі вивчення неадекватних змін у поведінці слабчуючих юнаків нами було розроблено кількісні показники шкали адаптаційної поведінки з урахуванням психологічних особливостей кожного юнака. Показники адаптаційної поведінки свідчать про підвищення тенденції до соціальної адаптації та інтеграції слабчуючих учнів. В ЕГ було зафіксовано покращення показників ситуативної та особистісної тривожності на 22,2 % та 23,1 % відповідно, що дозволило оцінити рівень тривожності як середній. Аналогічні показники в учнів КГ практично не змінилися – покращення на 4,9 % та 6,2 % відповідно виявилось недостовірним ($p > 0,05$) та вказувало на високий рівень ситуативної та особистісної тривожності. За шкалою адаптаційної поведінки в ЕГ середній приріст склав 4 бала відповідно за трьома тенденціями, які досліджувалися, у КГ – 1 бал, що виявилось несуттєвим.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо в пошуках і вдосконаленні методів фізичної та соціальної реабілітації, вивченні психолого-педагогічних умов діяльності учнів з розладами слуху на більш ранніх вікових етапах.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Колишкін О. В. Використання засобів адаптивної фізичної культури під час корекції рухових порушень дітей із розладами слуху // Дефектологія. – 2002. – № 3. – С. 22–24.

2. Колишкін О. В. Проблема соціальної інтеграції слабочуючих підлітків і шляхи її розв'язання за допомогою засобів адаптивної фізичної культури // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. – Одеса, 2002. – Вип. 6–7. – С. 16–19.

3. Колишкін О. В. Педагогічні аспекти використання засобів адаптивного фізичного виховання у процесі корекції рухових порушень слабочуючих старшокласників // Педагогічні науки. Зб. наук. праць. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2003. – С. 178–187.

4. Колишкін О. В. Дослідження функціонального стану фізіологічних систем організму слабочуючих підлітків 15-16 років за допомогою спеціальних тестів // Наука і освіта. – 2003. – № 4. – С. 125–129.

5. Колишкін О. В. Корекція рухових порушень дітей з вадами слуху та їх соціальна адаптація // Молода спортивна наука України: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів: ЛДІФК, 2002. – Т. 2. – С. 455–457.

6. Колишкін О. В. Формування системи адаптивного фізичного виховання в сурдопедагогіці // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк, 2002. – Т. 2. – С. 55–57.

7. Колишкін О. В. Особливості рухової сфери слабочуючих школярів старшого віку та шляхи її корекції засобами адаптивної фізичної культури // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України: Матеріали II Всеукр. наук. студ. конф. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2002. – С. 40–45.

8. Колишкін О. В. Визначення ефективності підготовки слабочуючих учнів старших класів у процесі шкільних занять з фізичної культури // Молода спортивна наука України: Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2003. – Т. 1. – С. 349–351.

9. Колишкін О. В. Адаптивне фізичне виховання слабочуючих учнів спеціальної школи: наук. вид. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2003. – 156 с.

Анотація

Колишкін О. В. Корекція рухових порушень дітей старшого шкільного віку з розладами слуху засобами адаптивного фізичного виховання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса). – Одеса, 2004.

У дисертаційній роботі досліджено проблему корекції рухової сфери слабочуючих юнаків із застосуванням засобів адаптивного фізичного виховання, формування оптимального рухового режиму юнаків з розладами слуху в умовах спеціальної школи. Розроблено і науково обґрунтовано методику корекції рухових порушень юнаків означеної нозології в позаурочний час засобами адаптивного фізичного виховання, методику мовленнєвого забезпечення занять фізичними вправами адаптаційної спрямованості; конкретизовано сутність поняття “адаптивне фізичне виховання” та визначено його корекційне значення в контексті розвитку дітей з розладами слуху, досліджено рівень адаптаційної поведінки слабочуючих юнаків 15-16 років. Реалізовано педагогічні умови корекції рухових порушень слабочуючих юнаків у процесі застосування засобів адаптивного фізичного виховання.

Ключові слова: корекція рухових порушень, слабочуючі юнаки, адаптивне фізичне виховання, корекційні фізкультурно-оздоровчі заняття, фізичний розвиток, фізичні якості, соціальна адаптація, соціальна інтеграція, розлади слуху.

Аннотация

Колышкин А. В. Коррекция двигательных нарушений детей старшего школьного возраста с нарушениями слуха средствами адаптивного физического воспитания. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Южно-Украинский государственный педагогический университет имени К. Д. Ушинского (г. Одесса). – Одесса, 2004.

В диссертационной работе представлены теоретические и экспериментальные основы коррекции двигательной сферы слабослышащих юношей с применением средств адаптивного физического воспитания, исследована проблема формирования оптимального двигательного режима юношей с нарушениями слуха в условиях специальной школы, определены условия социальной интеграции в окружение слышащих сверстников.

Изучение исследуемой проблемы позволяет утверждать, что отставание слабослышащих в динамике формирования двигательной

сферы в значительной мере определяется тугоухостью и недостаточным развитием речи, результатом чего является ограниченное получение информации, которая позволяет регулировать двигательную деятельность и руководить ею в надлежащем объеме.

В исследовании была разработана экспериментальная методика занятий физическими упражнениями адаптационной направленности с целью коррекции двигательных нарушений и обеспечения профессиональной адаптации и социальной интеграции в процессе внеурочных занятий юношей с нарушениями слуха, определены и научно обоснованы педагогические условия её реализации.

Специфика методики адаптивного физического воспитания данного контингента школьников определялась развивающими критериями влияния, которые основываются на использовании специально разработанных средств, методов и форм применения физических упражнений. В экспериментальной группе слабослышащих юношей процесс физического воспитания моделировался с учетом особенностей физического и психофизического состояния исследуемых, их будущей профессиональной деятельности и предусматривал коррекцию двигательных нарушений и психического состояния, развитие и усовершенствование качеств, необходимых для будущей профессиональной деятельности.

Педагогическими условиями коррекционной физкультурно-оздоровительной деятельности явились следующие: использование специальных методов обучения, направленных на обеспечение согласованности движений, ориентации в пространстве, дифференцирование усилий, пространства, времени, расслабление, быстроту реагирования на изменяющиеся условия, равновесие, ритмичность движений; проведение совместных занятий слабослышащих со слышащими школьниками с учетом их психофизиологических возможностей и уровня развития физической подготовленности, рациональное чередование физических нагрузок в процессе развития основных физических качеств путём использования средств адаптивного физического воспитания; использование эффективной передачи различной словесной информации, совершенствование речевого обеспечения коррекционных физкультурно-оздоровительных занятий, обогащение словарного запаса слабослышащих юношей с целью применения полученных знаний в будущей самостоятельной деятельности.

Выбор игры в настольный теннис был обусловлен её положительным влиянием на развитие жизненно важных качеств, прежде всего основных свойств внимания (интенсивности, стойкости, переключения), а также тем фактом, что зрение, мышечно-суставная чувствительность и тактильные ощущения являются основными задействованными анализаторами. Использование упражнений из

настольного тенниса позволяет максимально развивать функции этих анализаторов для более эффективного их участия в компенсации качеств, утраченных вследствие нарушения деятельности слухового аппарата. Спортивное плавание рассматривается как эффективное средство расширения двигательных возможностей, укрепления опорно-двигательного аппарата. Усвоение способов прикладного плавания развивает необходимые умения и навыки использования личного опыта в сложных ситуациях на воде, улучшает ориентирование в пространстве, перенесение внимания, активизирует процессы мышления, создает базу двигательных способностей для применения их в повседневной деятельности. Упражнения на выносливость (ходьба, бег, спортивные игры на фоне утомления) расширили функциональные возможности сердечно-сосудистой, дыхательной систем, улучшили деятельность центральной нервной системы, повысили трудоспособность.

Применение научно обоснованной методики позволило интенсифицировать процесс освоения физических упражнений, сократить сроки коррекции двигательной сферы. Анализ итоговых результатов эксперимента подтвердил эффективность разработанной методики, о чём свидетельствуют более высокие показатели во всех видах тестирования слабослышащих юношей экспериментальной группы, в отличие от сверстников из контрольной группы.

Ключевые слова: коррекция двигательных нарушений, слабослышащие юноши, адаптивное физическое воспитание, коррекционные физкультурно-оздоровительные занятия, физическое развитие, физические качества, социальная адаптация, социальная интеграция, нарушения слуха.

Annotation

Kolyshkin A. V. Correction of defections of movements of older schoolboys with defections of hearing by means of adaptive physical education. – Manuscript.

The dissertation applying for a degree of the candidate of Pedagogical sciences in the speciality 13.00.03 – Correctional Pedagogic. – The South-Ukrainian State Pedagogical University of K. D. Ushinsky (Odessa), Odessa, 2004.

The dissertation investigates the problem of correction of the deaf teenagers' movements with the use of means of adaptive physical education, the problem of forming of an optimum regime of movements of older schoolboys with the defections of hearing in the conditions of a special school is investigated. The method of correction of defections of movements of the teenagers during out-of-class time by means of adaptive physical education was worked out and proved scientifically, the method of speech maintenance of the lessons by means of the physical exercises of an adaptive trend was studied, the

essence of the concept “adaptive physical education” was concretized and its correctional significance in the development of the children with the defections of hearing was determined , the level of an adaptive behaviour of the deaf teenagers of 15-16 years old was investigated. The pedagogical conditions of corrections of defections of movements of the deaf teenagers were realized in the process of the use of the means of adaptive physical education.

Key words: correction of defections of movements, the deaf teenagers, adaptive physical education, the correctional lessons and the health improvement lessons, physical development, physical features, social adaptation, social integration, defections of hearing.